РЕЦЕНЗІЯ
кандидата юридичних наук, доцента
Сухомлин Юлії Володимирівни на дисертаційне дослідження Тютюнника Ростислава Сергійовича на тему «Розслідування легалізації (відмивання) майна одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією)», поданого до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальності 081 Право

Ступінь актуальності обраної теми. Проблематика, пов‘язана із запобігання, виявленням, розкриттям і розслідуванням фактів легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, що вчиняється злочинними організаціями вже не перший рік приковує до себе увагу міжнародної спільноти.

Про це свідчить ряд міжнародних нормативно-правових актів, спрямованих на вирішення цих проблем, таких як Конвенція Ради Європи «Про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності» від 08.11.1990 року № 141 та створення ще у 1989 році міжурядового органу – Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей, діяльність якого спрямована на боротьбу з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом.

Доктринальні проблеми розслідування фактів легалізації (відбивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого злочинними організаціями потребує системного аналізу, адже з розвитком новітніх технологій постійно з’являються нові способи вчинення, приховування даних кримінальних правопорушень, що потребує фіксації та постійного удосконалення правових процедур шляхом внесення відповідних змін до законодавства з урахуванням конституційних норм та положень міжнародних нормативно-правових актів та практики Європейського суду з прав людини.

Здійснене реформування кримінального процесуального законодавства, стрімкий розвиток юридичної науки, вирішення питань слідчо-судової практики щодо розслідування фактів легалізації (відбивання) майна,

одержаного злочинним шляхом підкреслюють необхідність нового наукового погляду на дані проблеми з розробленням пропозицій щодо удосконалення законодавства та практики його застосування.

Надана на рецензування дисертаційна робота має чітку логічну структуру та зв‘язок з науковими програмами і планами, темами, визначеними за замістом дисертації.

Наукова новизна полягає в тому, що робота є одним з перших монографічних досліджень в українській науці щодо розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією), що підтверджується проведеним дослідженням.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертаційної роботи та наукових публікацій Ростислава Тютюнника засвідчують логічність структури роботи, що надало можливість автору правильно визначити мету, об‘єкт, предмет і завдання дослідження та ґрунтовно дослідити затверджену тему дисертації.

У роботі використано сукупність загальнонаукових, порівняльно-правових та соціально-наукових методів пізнання, завдяки яким автор зміг висвітлити та вирішити ряд теоретичних і практичних питань обраної теми дослідження.

Автор проаналізував значну кількість літературних джерел (338 найменувань), повно та всебічно вивчив матеріали слідчої та судової практики (51 кримінальне провадження), статистичні та аналітичні матеріали, інформацію з рішень Єдиного державного реєстру судових рішень, узагальнених звітів Офісу Генерального прокурора, результати анкетування 160 працівників правоохоронних органів.

Основні результати наукового дослідження опубліковано в 10 наукових публікаціях за темою дисертації, серед яких 4 наукові статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 6 наукових праць – у збірниках наукових доповідей

оприлюднених на міжнародних, всеукраїнських, міжвідомчих науково-практичних конференціях та круглому столі.

Зазначене дає підстави вважати, що дисертація Тютюнника Ростислава Сергійовича виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація Ростислава Тютюнника є одним із перших комплексних монографічних досліджень у вітчизняній науці, щодо розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією), в якому автор сформулював ряд наукових положень і рекомендацій, що виокремлюються новизною й мають суттєве теоретичне та практичне значення, а саме:

вперше: – запропоновано авторське визначення поняття легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією); – подано авторську класифікацію вихідних слідчих ситуацій з розкриттям послідовності слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій під час досудового розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією); – виділено та систематизовано способи вчинення легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією); – розроблено класифікацію слідів, що залишаються внаслідок обрання того чи іншого способу легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією);

удосконалено: – наукові основи криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією); – криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень, пов'язаних з легалізацією

(відмиванням) майна, одержаних злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією); – класичну модель процесу легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією); – характеристику організованої групи (злочинної організації), діяльність якої спрямована на вчинення легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, що має істотне значення для визначення способів вчинення кримінального правопорушення, обрання тактичних прийомів для проведення слідчих (розшукових) дій;

дістало подальшого розвитку: – науково-обґрунтовані положення, висновки та рекомендації, спрямовані на удосконалення фундаментальних теоретичних положень методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією); – визначення кола обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією); – тактичні особливості проведення допиту підозрюваних у кримінальних провадженнях про легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією); – рекомендації щодо використання спеціальних знань під час розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією).

Окрім цього, робота містить висновки, положення та рекомендації, які які в своїй сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації. У роботі використано потужну емпіричну базу: «дані, отримані у процесі аналізу та узагальнення матеріалів 51 кримінального провадження з

проблематики дослідження, що перебували у провадженні протягом 2012-2021 рр. (Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Харківська, Чернівецька області та м. Київ); систематизовані матеріали Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора за період 2019–2022 років; узагальнені дані інтерв'ювання слідчих та працівників інших правоохоронних органів, які уповноважені здійснювати розслідування злочинів зазначеної категорії, дані опублікованої статистики, власний тривалий практичних досвід роботи здобувача.

Вказані та інші відомості засвідчують високий рівень проведеного здобувачем дослідження.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Відповідно до поставлених завдань та мети дослідження методологічну основу роботи склав універсальний діалектичний метод пізнання явищ об'єктивної дійсності.

Крім того, застосовувалися інші методи, зокрема загальнонаукові та спеціальні методи, які є основними засобами пошуку.

Історичний метод використовувався під час вивчення стану наукових досліджень, генезису розроблення проблеми тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій (підрозділи 1.1, 3.1). *Порівняльно-правовий метод* застосовано в ході аналізу норм матеріально-процесуального права, наукових визначень, категорій, понять і підходів (розділи 1, 2, 3). *Системно-структурний метод* було використано під час визначення способів легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією) (розділи 1, 2, 3). Статистичний і соціологічний методи – узагальнення результатів опитування респондентів й даних офіційної статистики. Метод синтезу використано для формулювання висновків та пропозицій відповідно до завдань дослідження за визначеною темою.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані та аргументовані в дисертаційному дослідженні теоретичні положення, висновки й пропозиції впроваджені та надалі можуть бути використані у:

– *науковій діяльності* – для подальшого удосконалення методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень на основі сформульованих і викладених теоретичних положень, висновків та рекомендацій (Акти впровадження Національної академії внутрішніх справ від 19.04.2023 р., Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 13.09.2023 р.);

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Криміналістика», «Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Методика розслідування кримінальних правопорушень», а також при підготовці підручників, посібників, текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів і практичних занять з кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності (Акти впровадження Національної академії внутрішніх справ від 19.04.2023 р., Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 13.09.2023 р.);

– *практичній діяльності* органів досудового розслідування Національної поліції України, Державного бюро розслідування (Акти впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 10.07.2023 р., Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Києві від 15.06.2023 р.), а також при проведенні практичних занять у системі службової підготовки та в інституті підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дотримання академічної доброчесності. Дисертація виконана автором самостійно, державною мовою, має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Усі сформульовані

положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. У науковій статті «Особливості розслідування та криміналістична характеристика легалізації грошових коштів або іншого майна, здобутих злочинним способом» – 70 %. Ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертації не використано. Робота складається із анотації, переліку умовних позначень, основної частини (вступ, три розділи, які логічно об'єднані у дев'ять підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 272 сторінки, з яких основний текст – 213 сторінок. Список використаних джерел складається з 339 найменувань і займає 40 сторінок. Додатки викладено на 19 сторінках.

Анотація стисло відображає основні тези дослідження, доповнена переліком публікацій здобувача, в яких висвітлено основні результати наукового пошуку.

У вступі обґрунтовано вибір теми дисертації, проаналізовано ступінь наукової розробленості теми, зв'язок з науковими програмами, планами, темами Визначено мету дослідження, завдання, поставлені для досягнення мети, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, надано перелік методів, які використовувалися, емпіричну базу, обґрунтовано наукову новизну та окреслено особистий внесок здобувача в розроблення обраної теми.

У І розділі «Наукові основи формування криміналістичної методики досудового розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією)» обґрунтовано власну позицію, згідно з якою структура криміналістичної характеристики зазначеної групи кримінальних правопорушень містить такі елементи: - спосіб (приготування, вчинення та приховування) кримінального правопорушення; - особливості механізму слідоутворення; - особливості суб'єкта легалізації; - особливості обстановки вчинення кримінального правопорушення (чинники, що сприяють вчиненню, просторово-часові умови вчинення кримінального правопорушення); - особливості предмета злочинного посягання.

Сформульовано висновок про те, що дії щодо приховання легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, носять по відношенню до безпосереднього вчинення легалізації іманентний (внутрішньо властивий даному явищу) характер, що зумовлено механізмом легалізації (відмивання) злочинного майна, учиненого організованою групою, як такого, що виступає специфічної формою приховування предикатного кримінального правопорушення.

У роботі приділено увагу аналізу та уточненню психологічних, ґендерних, вікових, професійних, інших соціально значущих властивостей суб'єктів легалізації. З погляду психології їх можна охарактеризувати як осіб, які мають з одного боку високу психологічну гнучкість, здатність не тільки швидко адаптуватися (пристосуватися) до реальних умов, діючих нормативних документів, що регулюють правовідносини у сфері економічного та соціального життя, надання різних гарантій, соціальних програм тощо, але й отримати з цього максимальну вигоду, навіть якщо така вигода буде пов'язана із заподіянням шкоди іншим фізичним чи юридичним особам. Суб'єкти легалізації відносяться до вікової категорії, що відрізняється соціальною активністю, працездатним віком від 27 до 55 років, досить високою кваліфікацією та компетентністю. Переважна більшість із них має вищу освіту, що обумовлено кваліфікаційними вимогами до займаної під час здійснення злочинної діяльності посади.

У розділі ІІ «Організація досудового розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією)» розроблена класифікація слідів, що залишається та є об‘єктивним проявом обраного способу вчинення легалізації майна організованою групою та складається з 9 груп. Розкрито інформаційний потенціал кожної групи слідів, що дозволяє встановити різна обставини легалізації, що далеко не повною мірою реалізується органами досудового розслідування.

Сформульовані типові вихідні слідчі ситуації, що формуються під час розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією). Уточнено власну позицію на сутність і зміст криміналістичної категорії «слідча ситуація», критично переосмисливши точки зору авторів, що пропонували перелік вихідних слідчих ситуацій, характерних для початкового етапу легалізації (відмивання) майна.

Визначено основні принципи взаємодії з оперативними підрозділами та найбільш поширені форми міжнародного співробітництва під час розслідування легалізації (відмивання) майна, здобутого злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією).

У розділі ІІІ «Проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією)» розглянуто тактико-криміналістичні прийоми провадження окремих слідчих (розшукових) дій у провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією).

Розроблено висновки та пропозиції щодо підвищення результативності проведення окремих слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань під час розслідування легалізації вчиненої організованими групами. Представлені тактичні особливості допиту різних учасників кримінального провадження під час розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаних злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією). Розроблено уточнений предмет допиту підозрюваного у провадженнях щодо легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, враховуючи групові та організаційні форми здійснення легалізації.

Зауваження щодо оформлення змісту дисертації, запитання до здобувача:

1. Розділ 1 має назву «Наукові основи ***формування криміналістичної методики досудового розслідування…***». На нашу думку, назва вказаного розділу надзвичайно широка. Виходячи із змісту першого розділу, було б за доцільне конкретизувати назву цього розділу. Як варіанти: «*Теоретико-правові засади дослідження легалізації (відмивання) майна одержаного злочинним шляхом, що вчинено злочинними організаціями (спільнотами)»* або ж «*Теоретико-методологічні основи розслідування легалізації (відмивання) майна одержаного злочинним шляхом, що вчинено злочинними організаціями (спільнотами)».*

2. Підрозділ 1.1. має назву «**Стан наукових досліджень проблем** досудового розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, що вчинено злочинними організаціями (спільнотами). Водночас, виходячи із змісту підрозділу автор основну увагу приділив дефініції поняття «Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом» та розкриттю виявлених помилок при їх розслідуванні. Саме тому, автору необхідно більше уваги приділите все таки стану наукових досліджень цієї проблематики і зробити відповідні висновки.

3. Підрозділ 2.1. має назву «**Типові слідчі ситуації та програми дій слідчого** на початковому етапі досудового розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, що вчинено злочинними організаціями (спільнотами). Водночас, виходячи із змісту цього підрозділу автор ухилився від розкриття алгоритму дій слідчого щодо кожної типової слідчої ситуації (програми дій слідчого). Проте зосередив свою увагу на проблемних аспектах початку досудового розслідування та предмету доказування.

У той самий час, зазначені зауваження носять виключно дискусійний характер і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, а насамперед характеризують складність та актуальність досліджуваної проблематики.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Тютюнника Ростислава Сергійовича на тему «Розслідування легалізації (відмивання) майна одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією)», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що вирізняються новизною у визначенні найбільш перспективних напрямів удосконалення науки кримінального процесу та суміжних напрямів, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Тютюнник Ростислав Сергійович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –
Професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент **Юлія СУХОМЛИН**